

5420

۵۰۰

۱

۱۷۶

نویسنده

درآمدی بر رفتار سازمانی
با رویکرد اسلامی
(نسخه تحلیل فردی)

دکتر عباس شفیعی

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

زمستان ۱۳۹۵

شفیعی، عباس، ۱۳۴۶ - Shafiee, Abbas

درآمدی بر رفتار سازمانی با رویکرد اسلامی (سطح تحلیل فردی) / عباس شفیی - قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۵.
نم: ۱۶۷ ص: جدول، نمودار. - (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه: ۳۶۷؛ مدیریت: ۲۷)

ISBN: 978-600-298-132-5

بها: ۸۳۰۰۰ ریال

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه. ص: [۱۵۵] - ۱۵۸؛ همچنین به صورت زیرنویس.
نمایه.

۱. رفتار سازمانی. ۲. Organizational behavior. ۳. رفتار سازمانی - جنبه‌های مذهبی - اسلام.

۴. Organizational behavior - Religious aspects - Islam. الف. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. ب. عنوان.

۶۵۸/۴

HD۵۸/۷/ش۷۵۴ ۱۳۹۵

۳۳۷۵۵۵۵

شماره کتابشناسی ملی

درآمدی بر رفتار سازمانی با رویکرد اسلامی (سطح تحلیل فردی)

مؤلف: دکتر عباس شفیی

ناشر: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

ویرایش و صفحه‌آرایی: اعتصام

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۵

تعداد: ۵۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم - سبحان

قیمت: ۸۳۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۱۱۰۰ (انتشارات ۳۲۱۱۱۳۰۰)

نمابر: ۰۲۸۰۳۰۹۰ ص. پ. ۳۱۵۱-۳۷۱۸۵

تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، نیش کوی اُسکو، تلفن: ۶۶۴۰۲۶۰۰

www.rihu.ac.ir

info@rihu.ac.ir

فروش اینترنتی: www.ketab.ir/rihu

سخن پژوهشگاه

پژوهش در علوم انسانی [به منظور شناخت، برنامه‌ریزی و ضبط و مهار پدیده‌های انسانی] در راستای سعادت واقعی، به ضرورتی انکارناپذیر و استفاده از عقل و آموزه‌های وحیانی در کنار داده‌های تجربی و در نظر گرفتن واقعیت‌های عینی و فرهنگ و ارزش‌های اصیل جوامع، شرط اساسی پویایی، واقع‌نمایی و کمال‌آیی هر گونه پژوهش‌ها در هر جامعه است.

پژوهش کارآمد در جامعه ایران اسلامی در گرو شناخت واقعیت‌های جامعه از یک‌سو و اسلام به‌عنوان متقن‌ترین آموزه‌های وحیانی و اساس‌ترین مؤلفه فرهنگ ایرانی از سوی دیگر است؛ از این‌رو، آگاهی دقیق و عمیق از معارف اسلامی و بهره‌گیری از آن در پژوهش، بازنگری و بومی‌سازی مبانی و مسائل علوم انسانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

توجه به این حقیقت راهبردی از سوی امام خمینی (ره) و دانشگاه تهران جمهوری اسلامی، زمینه شکل‌گیری دفتر همکاری حوزه و دانشگاه را در سال ۱۳۶۱ فراهم ساخت و با راهنمایی و عنایت ایشان و همت اساتید حوزه و دانشگاه، این نهاد علمی شکل گرفت. تجربه موفق این نهاد، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های آن فراهم آورد و با تصویب شورای گسترش آموزش عالی در سال ۱۳۷۷ «پژوهشکده حوزه و دانشگاه» تأسیس شد و در سال ۱۳۸۲ به «مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه» و در سال ۱۳۸۳ به «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» ارتقا یافت.

پژوهشگاه تاکنون در ایفای رسالت سنگین خود خدمات فراوانی به جوامع علمی ارائه نموده است که از آن جمله می‌توان به تهیه، تألیف، ترجمه و انتشار ده‌ها کتاب و نشریه علمی اشاره کرد.

این کتاب به عنوان منبع درسی برای دانشجویان رشته مدیریت و رفتار سازمانی در مقطع تحصیلات تکمیلی فراهم آمده است که البته دیگر علاقه مندان به مدیریت و علوم رفتاری نیز می توانند از آن بهره مند شوند.

از استادان و صاحب نظران ارجمند تقاضا می شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این پژوهشگاه را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی یاری دهند.

در پایان پژوهشگاه لازم می داند از تلاش های نویسنده گرامی، دکتر عباس شفیعی و نیز ناظر محترم دکتر حسن عابدی جعفری و ارزیاب محترم دکتر محمدصادق شجاعی طرح تشکر و قدردانی کند.

فهرست مطالب

مقدمه

۱

فصل اول: مفاهیم و کلیات

۲	مقدمه
۳	تعریف رفتار
۴	اهداف مطالعه رفتار سازمانی
۵	اهمیت و ضرورت رفتار سازمانی با رویکرد اسلامی
۵	نوع و روش تحقیق
۷	روش انجام پژوهش (فرایند پژوهش)
۷	روش و ابزار گردآوری اطلاعات
۸	قلمرو تحقیق، جامعه و نمونه آماری
۸	شیوه تجزیه و تحلیل اطلاعات
۸	روش‌شناسی اجتهادی و مراحل آن
۹	متغیرهای رفتار فردی
۱۰	مدل اصلی در پژوهش
۱۱	

بخش اول: درونداهای سیستم فردی رفتار

فصل دوم: ویژگی‌ها و خصوصیات شخصیتی، شاکله و رفتار فردی

۱۷	مقدمه
۱۸	مفهوم شخصیت
۱۹	ویژگی‌های فردی
۲۰	ویژگی‌های شخصی، تنوع کارکنان و نیروی کار
۲۰	تنوع در تفکر اسلامی
۲۱	شاکله در فرهنگ اسلامی با نگاهی سیستمی
۲۳	ساختار و رشد شخصیت در آموزه‌های اسلامی
۲۶	عوامل تعیین‌کننده شاکله در آموزه‌های دینی
۲۸	تیپ‌های شخصیت در نگاه اندیشمندان غربی و اسلامی
۲۸	الف) تیپ‌های شخصیتی از منظر اندیشمندان غربی

۳۰	 (ب) تیپ‌های شخصیتی از منظر اندیشمندان اسلامی
۳۰	 ۱. تیپ شخصیتی ابن‌سینا
۳۳	 ۲. تیپ شخصیتی نراقی
۳۴	 تأثیر شاکله بر رفتار با نگاهی به آموزه‌های اسلامی
۳۵	 رابطه شخصیت و عملکرد شغلی در رفتار سازمانی

فصل سوم: ارزش‌ها، احساسات ذاتی و نگرش‌های اولیه

۳۹	 مقدمه
۴۰	 ارزش‌ها
۴۰	 انواع ارزش‌ها در رویکردی سیستمی
۴۲	 ارزش در فرهنگ‌های مختلف
۴۳	 ارزش‌ها در فرهنگ اسلامی
۴۶	 تأثیر ارزش‌ها و تفاوت‌های فردی بر رفتار
۴۸	 احساسات ذاتی و نگرش‌های اولیه

بخش دوم: فرایندهای سیستم فردی رفتاری

فصل چهارم: ادراک، معرفت و رفتار فردی

۵۱	 مقدمه
۵۱	 مفهوم ادراک و معرفت
۵۲	 جایگاه ادراک و معرفت در آموزه‌های اسلامی
۵۳	 ادراک و معرفت حسی و غیرحسی در ادبیات دینی با رویکردی سیستمی
۵۵	 تأثیر ادراک و معرفت بر رفتار در آموزه‌های اسلامی
۵۶	 نمونه‌ای قرآنی از تأثیر ادراک بر رفتار فردی

فصل پنجم: انگیزش و رفتار فردی

۵۹	 مقدمه
۶۰	 مفهوم انگیزش
۶۱	 مفهوم و جایگاه انگیزش در آموزه‌های اسلامی
۶۶	 مروری کلی بر تئوری‌های انگیزش
۷۱	 تحلیل تئوری‌های انگیزش
۷۳	 مروری بر نظریه‌های انگیزشی علمای دینی
۷۴	 عناصر انگیزش در رویکرد اسلامی با نگاهی سیستمی به آن
۷۶	 تئوری سطوح انگیزه‌ها در آموزه‌های اسلامی
۷۶	 الف) انگیزه‌های مادی
۷۸	 ب) انگیزه‌های معنوی
۷۹	 مراتب انگیزه‌های معنوی
۸۰	 ج) انگیزه‌های تلفیقی
۸۱	 عوامل انگیزش در آموزه‌های اسلامی
۸۲	 الف) عوامل فردی

۸۲	۱. باورهای درونی
۸۳	۲. جذابیت و ارزشمندی اهداف برای کارکنان
۸۴	(ب) عوامل سازمانی
۸۴	۱. عدالت رفتاری با کارکنان
۸۵	۲. تأمین و توسعه زندگی کارکنان
۸۶	۳. تفقد، تمجید و تشویق کارکنان
۸۷	۳-۱. تفقد
۸۸	۳-۲. تمجید و تشویق
۸۹	تأثیر انگیزه در رفتار سازمانی
۹۰	رابطه انگیزه و عملکرد

فصل ششم: هیجانات، عواطف و خلق‌ها

۹۳	مقدمه
۹۳	اهمیت و جایگاه هیجانات و خلق در اندیشه دینی
۹۵	مفهوم عواطف، هیجانات و خلق با نگاهی سیستمی به آن
۹۶	هیجانات اصلی، خلق‌های اساسی
۹۸	الگوی عواطف و هیجانات در آموزه‌های اسلامی
۹۹	۱. ترس و خجسته
۱۰۰	۲. خشم و غضب
۱۰۱	۳. حزن و غم
۱۰۳	۴. شادی
۱۰۴	۵. نفرت و تنفر
۱۰۴	۶. عشق و محبت
۱۰۶	مدیریت هیجانات در رفتار سازمانی با رویکرد اسلامی
۱۰۷	هوش هیجانی
۱۰۸	کاربرد هیجانات و خلق‌ها در رفتار سازمانی
۱۱۰	کارکردها و کاربردهای هیجانات در سازمان با رویکرد اسلامی

فصل هفتم: تصمیم‌گیری فردی و رفتار

۱۱۳	مقدمه
۱۱۴	مفهوم تصمیم‌گیری در فرهنگ اسلامی
۱۱۵	مفهوم تصمیم‌گیری در ادبیات علمی
۱۱۶	مدل‌ها و فرایند تصمیم‌گیری
۱۱۷	الف) تشخیص مسئله (شناخت مشکل، نیاز و فرصت)
۱۱۸	ب) احصای راه‌حل‌ها
۱۱۸	ج) ارزیابی راه‌حل‌ها و انتخاب بهترین آنها
۱۱۹	د) اجرا و بازنگری
۱۱۹	الگوی تصمیم‌گیری فردی اسلامی
۱۲۱	الف) عوامل فردی
۱۲۱	۱. فرقان (تشخیص مسئله)

۱۲۳	۲. بهره‌گیری از تجربیات
۱۲۵	۳. آینده‌نگری و عاقبت‌اندیشی
۱۲۶	ب) عوامل جمعی
۱۲۶	۱. مشورت و نظرخواهی با اهل خرد
۱۲۷	آثار و فواید مشورت با خردورزان
۱۲۹	۲. جمع‌آوری و پایش اطلاعات
۱۳۰	عوامل تأثیرگذار در پایش اطلاعات
۱۳۲	ج) عوامل الهی
۱۳۲	۱. عزم با حق‌محوری
۱۳۳	۲. توکل بر خدا
۱۳۴	قاطعیت در تصمیم‌گیری
۱۳۶	ارتباط تصمیم‌گیری فردی با شناخت و ادراک در آموزه‌های اسلامی

بخش سوم: پرونده‌های سیستم فردی رفتاری

فصل هشتم: نگرش‌های شغلی و رفتارهای بهنجار و نابهنجار در سازمان

۱۴۱	مقدمه
۱۴۱	مفهوم نگرش
۱۴۲	مؤلفه‌های نگرش در برخورد سیستمی
۱۴۲	نگرش‌های شغلی اصلی
۱۴۳	مفهوم رفتارهای بهنجار و نابهنجار
۱۴۴	نگرش‌های اصلی در اسلام، رفتارهای بهنجار و نابهنجار
۱۴۵	الف) نگرش ایمانی و رفتارهای بهنجار
۱۴۷	ب) نگرش کفری و رفتارهای نابهنجار
۱۴۸	ج) نگرش منافقانه و رفتارهای نابهنجار
۱۴۹	تأثیر نگرش بر رفتار بهنجار و نابهنجار در آموزه‌های اسلامی
۱۵۱	رابطه نگرش و رفتار از بعد روان‌شناختی در آموزه‌های اسلامی

منابع و مأخذ

۱۵۵	الف) منابع فارسی
۱۵۷	ب) منابع عربی
۱۵۸	ج) منابع انگلیسی

نمایه‌ها

۱۵۹	نمایه آیات
۱۶۱	نمایه روایات
۱۶۳	نمایه موضوعات
۱۶۵	نمایه اشخاص

مقدمه

در ادبیات علوم دینی، رفتار فردی، شاخه‌ای میان رشته‌ای است که مطالعه رفتار آدمی را در سازمان بر عهده دارد؛ چنانکه، با علوم نقلی پیوستگی داشته و آن را می‌توان در عداد علوم اخلاقی-رفتاری قرار داد. از دیدگاه‌های اندیشمندان علوم نقلی و اخلاقی برای تبیین و توسعه آن بهره برد؛ در این مجموعه موضوعات مطالعاتی در چارچوب رفتار فردی تنظیم و بررسی می‌شود؛ سؤالات پژوهش دربردارنده، از زیر است:

۱. رهیافت‌های اسلامی در حوزه رفتار سازمانی سطح تحلیل فردی چیست؟
۲. در چارچوب علمی رفتار فردی، مضامین طبقه‌بندی شده و موضوعات فرعی کدام‌اند و رویکرد اسلامی در هر یک از آنها چیست؟ هدف‌های از مطالعه رفتار با رویکرد اسلامی، تغییر، تحول و هدایت آدمی است؛ مدیر یا نظریه‌پرداز اسلامی می‌تواند در پرتو شناخت انسان توحیدی در وی تغییر ایجاد کند و او را به سوی تعالی و رشد سوق دهد. این تحقیق یک پژوهش نظری است که از نظر روش، توصیفی-تحلیلی و از نظر هدف اکتشافی است. از حیث روش تحلیل، از نوع تحقیقات تحلیل محتوا (ناظر بر شیوه اجتهادی) است. متغیرهای رفتار فردی در برگیرنده متغیرهای مستقل همچون ارزش، شاکله، ادراک، انگیزش، عواطف و هیجانات، تصمیم‌گیری فردی و نگرش است که با هدف تغییر و تحول فردی، تأثیر آنها بر متغیرهای وابسته بررسی می‌شود. متغیرهای وابسته دربرگیرنده تمامی رفتارهای بهنجار و نابهنجار در محیط سازمان است.

در این پژوهش، سعی بر آن است که الگوهای اسلامی از رفتار سازمانی طرح شود و متغیرهای آنها با توجه به الگوی مفهومی، تبیین و در این چارچوب، مباحث مختلف رفتار سازمانی (سطح تحلیل فردی) طرح و بررسی شود. مدل مفهومی در اینجا، سیستمی است که دارای درونداد، فرایند و برونداد است. خصوصیات شخصیتی، ارزش‌ها، چارچوب احساسی ذاتی و نگرش‌های اولیه

از جمله ورودی‌های فردی رفتاری است. ادراک و انگیزش، احساسات و عواطف و تصمیم‌گیری فردی به عنوان عناصر فرایندی، نگرش‌های شغلی و رفتار بهنجار و نابهنجار به عنوان عناصر بروندادی تلقی می‌شوند. نگارنده طبق این مدل، مباحث رفتار فردی را در سه بخش دروندا‌های فردی رفتاری، فرایندهای فردی رفتاری و بروندا‌های فردی رفتاری تدوین و ارائه می‌کند.

فصل اول با عنوان کلیات و مفاهیم آمده است، فصل دوم با عنوان ویژگی‌های شخصیتی، شاکله و رفتار فردی و فصل سوم با عنوان ارزش‌ها، احساسات و نگرش‌های اولیه در بخش نخست (دروندا‌های فردی رفتاری) تنظیم شده است. در بخش دوم (فرایندهای فردی رفتاری) فصل چهارم با عنوان ادراک، معرفت و رفتار فردی، فصل پنجم با عنوان انگیزش و رفتار فردی، فصل ششم با عنوان هیجانات، عواطف و خلق‌ها و فصل هفتم با عنوان تصمیم‌گیری فردی و رفتار تنظیم شده و در بخش سوم (بروندا‌های فردی رفتاری)، فصل هشتم با عنوان نگرش‌های شغلی و رفتارهای بهنجار و نابهنجار در سازمان تدوین شده است.

در تمامی مباحث این مجموعه رهنماست‌های اسلامی بررسی و مدل‌هایی با رویکردی اسلامی ارائه شده است که می‌تواند برای اساتید حوزه و دانشگاه و دانشجویان رشته‌های مختلف مدیریت و رفتار سازمانی دوره‌های تحصیلات تکمیلی مفید باشد و به عنوان منبع درسی در نظر گرفته شود. در پایان یادآوری این نکته ضروری است که نگارنده در این مجموعه از یاری و مساعدت همراهان زیادی برخوردار بوده است، که برخی از آنان بدرود حیات گفته‌اند از جمله فرهیختگان جناب آقای دکتر حسن میرزایی سرزنانه رحمته‌الله است که یاد و خاطره ایشان را گرامی می‌داریم. از برادران عزیز جناب آقای دکتر حسن عباسی، دکتري و دکتر محمدصادق شجاعی که نظارت و ارزیابی این مجموعه را بر عهده گرفتند و با نظر و ارائه نظرات موثکافانه یاری‌ام کردند سپاسگزاری می‌کنم.

از ریاست محترم، معاونت‌های محترم پژوهشی، آموزشی و فناوری و توسعه منابع مدیریت و کارشناس محترم گروه، مدیران و کارشناسان بخش‌های پژوهش و اداری-مالی و انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و همه عزیزانی که به نحوی در تسهیل امر پژوهش دخالت داشته‌اند صمیمانه سپاسگزارم و از خداوند بزرگ برای همه همراهان توفیق روز افزون مسئلت می‌نمایم. در پایان، این اثر را به پدر، مادر، برادران و خانواده‌ام تقدیم می‌کنم.

«وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین»

عباس شفیعی